

Sygn. akt V ACa 731/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 maja 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku – V Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Teresa Karczyńska - Szumilas (spr.)
Sędziowie:	SA Katarzyna Przybylska SO del. Artur Fornal
Protokolant:	starszy sekretarz sądowy Joanna Makarewicz

po rozpoznaniu w dniu 22 maja 2019 r. w Gdańsku na rozprawie

sprawy z powództwa J. M.

przeciwko E. W.

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w T.

z dnia 10 września 2018 r., sygn. akt I C 1826/17

uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w T., pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

SSO del. Artur Fornal SSA Teresa Karczyńska – Szumilas SSA Katarzyna Przybylska

Na oryginale właściwe podpisy.

Sygn. akt V ACa 731/18

UZASADNIENIE

Powód J. M. wniósł pozew przeciwko E. W. domagając się zasądzenia kwoty 208.000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty oraz kosztów postępowania, wskazując że doszło do skutecznego odwołania darowizny tej kwoty, uczynionej przez powoda na rzecz pozwanej.

Pozwana E. W. domagała się oddalenia powództwa oraz zasądzenia kosztów postępowania, wskazując, że nie dopuściła się wobec powoda rażącej niewdzięczności.

Sąd Okręgowy w T. wyrokiem z dnia 10 września 2018 r. oddalił powództwo oraz obciążył powoda kosztami procesu.

Sąd Okręgowy ustalił, że strony były małżeństwem, pozostawały w ustroju rozdzielności majątkowej małżeńskiej.

Na skutek wspólnych uzgodnień stron, w okresie listopad – grudzień 2015 r. oraz w maju 2016 r. powód dokonał na rzecz pozwanej darowizny środków pieniężnych, za które kupiła ona mieszkanie.

Powód dokonał trzech przelewów na rzecz pozwanej na łączną kwotę 200.000 zł, w treści których wskazano tytuł „darowizna na zakup mieszkania” oraz przelewu na kwotę 8.000 zł, w treści którego wskazano tytuł płatności „darowizna na cele mieszkaniowe”; kwota 8.000 zł przeznaczona była na wykończenie mieszkania.

Pozwana nabyła za te pieniądze mieszkanie położone w T. przy ul. (...) i nadal jest jego właścicielem.

Wskazując na przepisy art. 898 § 1 i 2 k.c. oraz art. 405 i 406 k.c., Sąd Okręgowy stwierdził, że zasady surogacji nie stosuje się, gdy darowizna dotyczyła środków pieniężnych; wówczas obowiązek zwrotu dotyczy określonej wartości tych środków, bez względu na to, co obdarowany za nią kupił. Przedmiotem darowizny nie były bowiem rzeczy oznaczone co do tożsamości, lecz pewna wartość, zaś zwrotowi podlega taka sama kwota, a nie te same banknoty. Wyjątkiem jest jednak sytuacja, gdy strony umowy wspólnie ustaliły na co darowizna pieniężna ma być przeznaczona, albowiem wówczas zwrotowi podlega ta rzecz albo nieruchomości, a nie kwota za którą została ona nabyta. Obdarowany uzyskał, bowiem surogat (w tym przypadku nieruchomości w postaci mieszkania) zgodnie z wolą stron i celem świadczenia. Przedmiotem darowizny jest w tym przypadku tak określona rzecz albo nieruchomości, a pieniądź jest tylko środkiem do jej uzyskania; niejako pośrednikiem do osiągnięcia celu w postaci uzyskania konkretnego składnika majątkowego.

W ocenie Sądu Okręgowego sytuacja taka miała miejsce w przedmiotowej sprawie. Wprawdzie strony w różny sposób przedstawiają okoliczności, w których doszło do darowizny, ale jest okolicznością niesporną, że powód dokonał na rzecz pozwanej darowizny nieruchomości w postaci mieszkania. Były to wspólne ustalenia stron, co wynika także jednoznacznie z tytułów wpłaty podawanych na dokumentach bankowych, w treści których wskazano, że były to kwoty na kupno mieszkania oraz jego wykończenie.

W ocenie Sądu I instancji, powód, dochodząc zwrotu darowizny musiałby domagać się na podstawie art. 64 k.c. wydania wyroku zastępującego oświadczenie woli, którego treścią byłoby przeniesienie na niego własności nieruchomości w postaci mieszkania położonego przy ul. (...) w T.. Mając na uwadze powyższe argumenty Sąd Okręgowy oddalił powództwo, stwierdzając, że w tej sytuacji zbędne było prowadzenie dalszego postępowania dowodowego oraz ocena dotychczas przeprowadzonych dowodów. O kosztach postępowania Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. i art. 99 k.p.c.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wywiódł powód, zaskarżając go w całości i zarzucając:

1. naruszenie art. 898 § 1 i 2 k.c. poprzez niezastosowanie i oddalenie powództwa mimo, że udowodnił on okoliczności uzasadniające odwołanie darowizny, tj. rażącą niewdzięczność pozwanej;
2. naruszenie art. 405 k.c. w zw. z art. 406 k.c. poprzez błędne zastosowanie i uznanie, iż powód winien dochodzić od pozwanej przeniesienia własności nieruchomości, a nie zwrotu pieniędzy stanowiących przedmiot darowizny;
3. błąd w ustaleniach faktycznych polegający na nieprawidłowym ustaleniu przedmiotu darowizny i wskazaniu, że powód dokonał na rzecz pozwanej darowizny nieruchomości, podczas gdy powód dokonał na rzecz pozwanej darowizny pieniędzy.

Skarżący domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji, wobec nie rozpoznania istoty sprawy, oraz zasądzenia kosztów postępowania, ewentualnie zmiany zaskarżonego wyroku i uwzględnienia powództwa w całości.

W uzasadnieniu apelacji skarżący podkreślił, że zasada surogacji nie ma zastosowania, jeżeli przedmiotem wzbogacenia była od początku suma pieniężna; mimo tego, że zobowiązany do zwrotu nabył za określoną sumę pieniędzy rzecz lub prawo, jest zobowiązany do zwrotu sumy pieniędzy.

Korzyścią w znaczeniu art. 405 k.c. nie jest posiadanie oznaczonej liczby znaków pieniężnych jako rzeczy ruchomych, zamienionych następnie na inne przedmioty materialne, lecz uzyskanie pewnej wartości ze świadczenia pieniężnego. Suma pieniężna ulega zwykle zmieszaniu z innymi środkami pieniężnymi wzbogaconego, co sprawia, iż jest on zobowiązany nie do zwrotu w naturze, lecz do zwrotu wartości wyrażonej - zgodnie z zasadą nominalizmu - w tej samej kwocie pieniężnej.

Skarżący podniósł również, że nieruchomości kupiona przez pozwaną za kwotę 214.072,83 zł była w stanie deweloperskim, pozwana nie zakupiła jej wyłącznie ze środków pochodzących z darowizny, a aktualnie została ona wykończona i jej wartość przewyższa 300.000 zł.

W ocenie skarżącego, Sąd Okręgowy nie rozpoznał istoty sprawy, albowiem, mimo przeprowadzonego postępowania dowodowego, w ogóle nie odniósł się do kwestii związanej z podstawą do odwołania darowizny, tj. do przesłanki rażącej niewdzięczności.

W odpowiedzi na apelację pozwana wniosła o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego, wskazując na niezasadność zarzutów podniesionych w wywiedzionym środku zaskarżenia.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja powoda jest zasadna.

Słusznie skarżący zarzuca, że błędne pozostaje ustalenie przez Sąd I instancji, że powód dokonał na rzecz pozwanej darowizny nieruchomości; nie jest przy tym sporne w sprawie, że powód dokonał na rzecz pozwanej darowizny środków pieniężnych, co do których strony poczyniły ustalenie, że zostaną one przeznaczone przez pozwaną na zakup i wykończenie mieszkania. Pozostałe ustalenia poczynione w sprawie Sąd I instancji podziela i uznaje za własne, zatem nie zachodzi potrzeba ich ponownego przytaczania. Sąd Okręgowy uznając, że powód nie może domagać się zwrotu od pozwanej przedmiotu darowizny w postaci środków pieniężnych, albowiem został za nie zakupiony przez pozwaną lokal mieszkalny i z tego powodu oddalając powództwo, nie dokonał rozpoznania istoty sprawy. Wedle przepisu art. 899 § 2 k.c. zwrot przedmiotu odwołanej darowizny powinien nastąpić stosownie do przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu, zaś przepis art. 406 k.c. uzupełnia ogólną regułę wyrażoną w art. 405 k.c., której celem pozostaje wyrównanie zaburzonej równowagi majątkowej pomiędzy zubożonym i wzbogaconym poprzez uzyskanie przez wzbogaconego korzyści majątkowej kosztem zubożonego, bez podstawy prawnej. Obecnie przyjmuje się przy tym w orzecznictwie, że zasada surogacji nie dotyczy tego jaką wartość może odzyskać zubożony, ale jaką ma ona przybrać postać, innymi słowy jaki będzie przedmiot roszczenia restytucyjnego. Ustawodawca ustanowił określony porządek, zgodnie z którym w pierwszej kolejności wzbogacony ma obowiązek wydania w naturze tego samego co jako korzyść wyszło z majątku zubożonego. Jeżeli zwrot w naturze nie jest możliwy ma on obowiązek wydania surogatów korzyści pierwotnie uzyskanej; dopiero gdy nie jest możliwy zwrot surogatów powstaje obowiązek zwrotu wartości korzyści pierwotnie uzyskanej (vide: Dariusz Fuchs, Adam Malik, Komentarz do art. 406 kodeksu cywilnego, LexOnline oraz powołany tam wyrok Sądu Najwyższego z 11 sierpnia 2010r. w sprawie sygn. akt I CSK 661/09). W doktrynie i orzecznictwie przeważa pogląd, że wskazanej zasady surogacji nie stosuje się gdy bezpośrednio uzyskana korzyść obejmuje określoną sumę pieniędzy, albowiem wówczas obowiązek zwrotu dotyczy zawsze tej kwoty, a nie tego co wzbogacony za nią nabył (vide: System prawa cywilnego. Prawo zobowiązań – Część ogólna pod red. Zbigniewa Radwańskiego, Ossolineum, 1981). Sąd Apelacyjny nie podziela zaś poglądu przedstawionego przez Sąd I instancji, zgodnie z którym zasada surogacji znajduje zastosowanie w sytuacji, gdy darowizna określonej kwoty pieniężnej nastąpiła z wyraźnym przeznaczeniem na zakup określonej rzeczy i zakup ten został dokonany. W pierwszej kolejności wskazać trzeba, że pogląd taki nie jest powszechny, zaś w doktrynie zaprezentowany został w odniesieniu do nienależnego świadczenia (vide: Roman Trzaskowski, Komentarz do art. 406 kodeksu cywilnego, LexOnline). Co

prawda przepis art. 899 § 2 k.c. nakazuje dokonywać zwrotu przedmiotu odwołanej darowizny stosownie do przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu, jednakże już wykładnia tych przepisów powinna być w takim wypadku dokonana z uwzględnieniem okoliczności, że dotyczy ona sytuacji zwrotu przedmiotu darowizny. Nie może uisć uwadze, że umowa darowizny związana jest z większym ryzykiem kontraktowym dla obdarowanego, związanym z uzyskaniem przez niego korzyści pod tytułem darmym, zaś darczyńca dokonując skutecznego odwołania darowizny zwykle ma interes w uzyskaniu zwrotu przedmiotu świadczenia, nie zaś surogatu tego przedmiotu. Celem odwołania darowizny pozostaje przede wszystkim ponowne wprowadzenie jej przedmiotu do majątku darczyńcy, zatem darczyńca tracić powinien to uprawnienie jedynie wówczas, gdy nie jest ono już możliwe do zrealizowania; dopiero wówczas pozostaje darczyńcy jedynie możliwość domagania się tzw. korzyści zastępczych wskazanych w art. 406 k.c. Pogląd wyłączający możliwość domagania się zwrotu określonych środków pieniężnych, gdy ich darowizna nastąpiła z wyraźnym przeznaczeniem na zakup określonej rzeczy i zakup ten został dokonany, pozostaje sprzeczny również z samą treścią przepisu art. 406 k.c.; wskazany przepis odnosi się do zbycia, utraty lub uszkodzenia przedmiotu świadczenia, zaś w przypadku spożytkowania uzyskanych środków pieniężnych na zakup określonych rzeczy nie zachodzi żadna z przytoczonych sytuacji. Wskazać wreszcie trzeba, że wyłączenie możliwości domagania się zwrotu określonych środków pieniężnych, gdy ich darowizna nastąpiła z przeznaczeniem na zakup określonej rzeczy i zakup ten został dokonany, prowadzi do budzących zdecydowane wątpliwości sytuacji konieczności ustalania, czy zakup tej rzeczy nastąpił konkretnie ze środków pieniężnych uzyskanych w ramach darowizny (skoro chodzi o surogację), czy też zakupu przez obdarowanego rzeczy o wartości przewyższającej środki uzyskane w ramach darowizny. W tym stanie rzeczy, Sąd Apelacyjny pominął na mocy art. 227 k.c. dowód z przedłożonego przez skarżącą wraz z apelacją dokumentu w postaci projektu aktu notarialnego, albowiem dotyczył on okoliczności nieistotnych dla rozstrzygnięcia. Jedynie na marginesie wskazać trzeba, że podzielenie poglądu przyjętego przez Sąd I instancji wymagałoby również poczynienia przez strony odpowiednio skonkretyzowanych ustaleń i indywidualizacji rzeczy, które mają być zakupione za środki będące przedmiotem darowizny; niewystarczające w tym zakresie jest wskazane przez Sąd I instancji ustalenie stron, że miałyby to być mieszkania.

Słusznie zatem skarżący zarzuca, że Sąd Okręgowy naruszył przepisy art. 405 i 406 oraz art. 898 § 2 k.c., zaś ocena w zakresie naruszenia przepisu art. 898 § 1 k.c. wymaga uprzedniego rozpoznania istoty sprawy. Wobec powyższych okoliczności zaskarżony wyrok, na mocy art. 386 § 4 k.p.c., podlegał uchyleniu, zaś sprawa przekazaniu do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w T.. Ponownie rozpoznając sprawę, Sąd Okręgowy w T. dokona rozpoznania jej istoty poprzez ocenę, czy powód dokonał skutecznego odwołania darowizny uczynionej na rzecz pozwanej i stosownie do tej oceny rozstrzygnie o zasadności powództwa. O kosztach postępowania apelacyjnego Sąd Apelacyjny orzekł stosownie do art. 108 § 2 k.p.c.